

TÜRK AKADEMİSİ
SİYASİ SOSYAL STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VAKFI

UKRAYNA KRİZİ: YENİDEN SOĞUK SAVAŞ SENARYOSU VE KIRIM

TÜRK AKADEMİSİ SİYASİ SOSYAL STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VAKFI

Selim ÖZTÜRK

Dış Politika Araştırmaları Merkezi
Değerlendirme No. 7 // Şubat 2014
www.turkakademisi.org.tr

TÜRK AKADEMİSİ Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı (TASAV)

Türkiye’de ve dünyada, yaşanmış ve yaşanmakta olan olayları; siyasî, sosyal, tarihî ve kültürel derinlik içinde ve stratejik bir bakış açısıyla değerlendiren, yeni tasarımlar ortaya koyarak gelecek vizyonu oluşturan bir düşünce kuruluşudur.

TASAV, bilimsel kıstasları esas alarak ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde araştırma, inceleme ve değerlendirme faaliyetlerinde bulunmaktadır. Çalışmalarını hiçbir kâr amacı gütmeyen ilgililer ile paylaşan TASAV; tarafsız, doğru, güncel ve güvenilir bilgiler ışığında kamuoyunu aydınlatmaya çalışmaktadır.

TASAV’ın amacı; ülkemizin ekonomik, sosyal, siyasî, kültür ve eğitim hayatının geliştirilmesine; millî menfaat ve birlik anlayışının, insan hak ve özgürlüklerinin, demokrasi kültürünün, jeopolitik ve jeostratejik düşünce biçiminin yaygınlaştırılmasına; toplumda millî, vicdanî ve ahlâkî değerlerin hâkim kılınmasına ve Türkiye’nin dünyadaki gelişmelerin belirleyicisi olmasına bilimsel faaliyetler aracılığıyla katkı sağlamaktır.

ARAŞTIRMA MERKEZLERİ

TASAV, aşağıda belirtilen altı Stratejik Araştırma Merkezi vasıtasıyla çalışmalarını yürütmektedir:

1. Dış Politika Araştırmaları Merkezi
2. Güvenlik Araştırmaları Merkezi
3. Siyaset, Hukuk ve Yönetim Araştırmaları Merkezi
4. Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi
5. Ekonomi Araştırmaları Merkezi
6. Enerji Araştırmaları Merkezi

TÜRK AKADEMİSİ SİYASİ SOSYAL STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VAKFI

UKRAYNA KRİZİ: YENİDEN SOĞUK SAVAŞ SENARYOSU VE KIRIM

Selim ÖZTÜRK

Dış Politika Araştırmaları Merkezi
Değerlendirme No: 7 // Şubat 2014
www.turkakademisi.org.tr

Bu yazının tüm hakları saklıdır. Yazının telif hakkı TASAV'a ait olup kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında önceden izin almadan kullanılamaz ve çoğaltılamaz.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	4
KARGAŞANIN ARKA PLANI	4
İHTİLÂFIN ORTAYA ÇIKIŞI.....	5
YENİDEN SOĞUK SAVAŞ SENARYOSU.....	7
ÇÖZÜME YÖNELİK GİRİŞİMLER.....	9
KIRIM'DA ARTAN GERİLİM.....	7
SONUÇ	11
KAYNAKÇA	13

GİRİŞ

Dünya gündemi Suriye'nin içinde bulunduğu uluslararası kriz ile meşgulken, Ukrayna'da yaşanan gelişmeler bir anda Suriye krizini dahi gölgeleyen bir seviyeye ulaşmıştır. Üç aydır süren mücadele ve kanlı çatışmaların ardından Ukrayna, Rusya'ya yakın kalmak isteyen "Doğu" ile AB ve ABD'ye yaklaşmak isteyen "Batı" olmak üzere ikiye bölünmenin eşiğine gelmiştir. Batı ülkeleri ve Rusya arasında yaşanan çekişme, Soğuk Savaş yıllarındaki iki kutuplu düzeni hatırlatacak boyuta dahi ulaşmıştır. Ukrayna'da yaşanan süreç, söz konusu ülkenin bir iç sorunu olmanın çok ötesine geçmiştir.

Ukrayna'daki mevcut kargaşanın kökeni, yalnızca Kasım 2013'teki gelişmelere kadar değil; 2004 yılındaki Turuncu Devrim'e kadar ve hatta 1991'de SSCB'nin dağılması ile bağımsızlığın kazanılmasına kadar uzanmaktadır. Bağımsızlık sonrası Ukrayna ekonomik olarak 1990'lı yıllarda diğer Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri gibi zorlanan bir ülke konumunda olmuş; ancak, ilerleyen yıllarda bu ekonomik darboğazdan kurtulamamıştır. Üstelik, 2004 yılında yaşanan "Turuncu Devrim" ile birlikte ülkenin gündemine bir de siyasî temelli gerilimler girmiştir.

Yaklaşık üç ay önce başlayan ve iktidar değişikliğine yol açan kriz, bir yandan Batı ile Rusya'yı karşı karşıya getirmiş olması sebebiyle Soğuk Savaş dönemini, diğer bir yandan ise Kırım'da ortaya çıkan gelişmeler sebebiyle Gürcistan'a yapılan Rus müdahalesini hatırlatmıştır. Gelişmeler, genel olarak Ukrayna, özel olarak da Kırım üzerinde Batı-Rusya çekişmesinin devam edebileceğine işaret etmektedir.

4

KARGAŞANIN ARKA PLANI

Ülke yönetimi, bağımsızlık sonrası dönemde Rusya yanlısı oligarkların kontrolünde olagelmıştır. 1991-1994 yılları arasında devlet başkanlığı yapan Leonid Kravçuk ve akabinde iktidara gelerek 1994-2005 yılları arasında devlet başkanlığı yapan Leonid Kuçma da Moskova yanlısı siyaseti benimsemişlerdir. Ne var ki, 2004'teki Turuncu Devrim, ülkenin kaderini değiştirecek ölçüde ciddi bir etki yaratmıştır.

2004'te gerçekleştirilen seçimlerde, şu anki Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç ile Turuncu Devrim'in lideri Viktor Yuşenko yarışmıştır. Seçim sonucunda Yanukoviç'in kazandığının ilân edilmesi üzerine muhalefet seçimde hile yapıldığı iddiasıyla sokaklara dökülmüştür.¹ Başlayan kitlesel protestoların üzerine Turuncu Devrim'e ve hatta şimdiki sürece kadar uzanan yola girilmiştir. Ukrayna Parlamentosu'nun, bahsi geçen seçimleri geçersiz kılan bir karar almasını müteakip yenilenen seçimlerde bu sefer aldığı yüzde 52 oy ile yarış kazanan taraf Viktor Yuşenko olmuştur. Rusya yanlısı liderin, protestoların ardından yenilenen seçimlerle görevini bırakmak

¹ Taras Kuzio, 'From Kuchma to Yushchenko Ukraine's 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution', *Problems of Post-Communism*, Cilt 52, Sayı 2, Mart-Nisan 2005, ss.29-44.

zorunda kalmasını ifade eden “Turuncu Devrim”in ardından, Yuşenko devlet başkanlığı, Devrim’in liderlerinden biri olan Yulia Timoşenko ise başbakanlık görevini üstlenmiştir.

Şubat 2010 tarihli devlet başkanlığı seçimleri, âdeta Turuncu Devrim’in sona erdiğini ilân etmiştir. 2004 seçimleri sonrasında iktidarını Batı ve AB yanlısı Yuşenko’ya bırakmak zorunda kalan Yanukoviç, bu sefer rakibi Turuncu Devrim’in temsilcisi rolündeki Timoşenko’yu az bir farkla geride bırakarak devlet başkanı olmuştur. Bu durum, Ukrayna’nın beş yıllık bir sürenin akabinde tekrar Rusya ile paralel politikalar izleyen bir iktidarın yönetimi altına girdiği anlamına gelmiştir.²

Turuncu Devrim’in kesintiye uğraması, Ukrayna halkının Devrim’den sonra yeşeren beklentilerinin gerçekleşmemesi sebebiyle yaşadığı hayâl kırıklığıyla yakından alâkalıdır. Yuşenko döneminde, Ukrayna ne NATO’ya ne de AB’ye üye olabilmiş, ne de ekonomik olarak beklendiği gibi kendini toparlayabilmiştir. Bu da Rus yanlısı muhalefetin, diğer bir ifadeyle Yanukoviç’in, 2010 yılında tekrar iktidara gelmesine zemin teşkil etmiştir. Böylelikle Ukrayna, bir kez daha Kuçma ve Kravçuk’ların düzlemine oturmuştur. Bu durum, Kasım 2013’e kadar sürmüş ve bu tarihten sonra Ukrayna dönülmez bir kargaşanın içine sürüklenmeye başlamıştır.

Bunun yanında, Ukrayna’nın geleceğine esaslı tesirde bulunacak bazı gelişmelerin de altını çizmek gerekir. 2010 yılında, hızlı ve kararlı bir adımla, Yanukoviç yönetimi, Kırım Yarımadası’nda bulunan ve normalde süresi 2017’de bitecek olan Rusya’ya ait Karadeniz Filosu’nun bu hakkını 2042 yılına kadar (25 yıllığına) uzatmıştır. Hatta taraflara bu süreyi 5 yıl daha otomatik olarak uzatma hakkı da garanti edilmiştir. Böylelikle Karadeniz’deki kontrolü konusunda Gürcistan ve Ukrayna’nın Batı yönelimli siyaseti sebebiyle endişeler taşıyan Moskova hayatî bir kazanım elde etmiştir. Yanukoviç yönetimi bu hayatî kazanım karşılığında, biraz da Ukrayna halkını ikna edeceğini düşünerek önemli miktarda doğal gaz indirimi almıştır.

İHTİLÂFIN ORTAYA ÇIKIŞI

Günümüzde yaşanmakta olan kargaşanın somut sebebi, 28-29 Kasım tarihlerinde Litvanya’nın başkenti Vilnius’ta gerçekleşen ve AB ile Doğu Avrupa ülkelerinin (Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna) katıldığı “Doğu Ortaklığı Zirvesi”nde, Yanukoviç’in Rusya’nın baskısı sonucunda AB ile Ortaklık Antlaşması’nı imzalamaktan son dakikada vazgeçmesidir. Oysa Yanukoviç, 2010 seçimlerini kazandığında daha pragmatist olacağını, hem Doğu’ya hem de Batı’ya yöneleceğini ve ülkesinin Avrupa Birliği ile bütünleşmesini desteklediğini dile getirmişti. Buna rağmen Yanukoviç, pek çok reel politik sebepten ötürü, Kremlin’in

² “Ukrayna’da Seçimi Moskova Yanlısı Yanukoviç Kazanıyor,” *BBC Türkçe*, 8 Şubat 2010, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/02/100208_ukraine_update_2.shtml

çizdiği rota dışına çıkamamıştır.³ Özellikle Rusya'nın enerji ve doğal gaz konusunda havuç-sopa metodunu uygulaması, Ukrayna'yı dış politikada eli kolu bağlı bir duruma getirmiştir.

Avrupa Birliği ile Ukrayna arasında imzalanmasına kesin gözüyle bakılan Ortaklık Antlaşması ile Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması'nın (DCFTA) Yanukoviç tarafından imzalanmaması üzerine, AB yanlısı partiler tarafından bu karar protesto edilmiş ve akabinde Rusya karşıtı gruplar tarafından gösteriler düzenlenmeye başlanmıştır.

Rusya ise, Ukrayna'yı Batı'ya yakınlaşmaktan vazgeçmeye ikna etmek amacıyla, ekonomisi oldukça kötü durumda olan ve 17 milyar dolarlık dış fon açığı bulunan Ukrayna'ya, 15 milyar dolarlık yardım paketi teklifinde bulunmuştur. Ayrıca doğal gaz fiyatında da indirimle gitme taahhüdü vererek Ukrayna'ya AB'nin olası getirisinden daha cazip bir teklif sunarak Yanukoviç'i anlaşmayı imzalamaktan vazgeçirmeyi başarmıştır. AB ise Ukrayna'ya sadece 1 milyar dolar önermekle yetinmiştir.⁴ Diğer yandan Ukrayna, doğal gazının 2/3'ünü Rusya'dan karşılamakta ve dış ticaretinin de %75'ini Rusya ile gerçekleştirmektedir. BDT'nin serbest ticaret alanından çıkarılması durumunda kötü olan Ukrayna ekonomisi daha da kötüleşme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır.⁵ Bununla birlikte Rusya'nın Belarus, Kazakistan ile oluşturduğu gümrük birliğine Ukrayna'yı da dahil etme ve tek ekonomik alan oluşturma teklifinin, AB'nin entegre Avrupa ekonomik alanı önerisinden daha kazançlı olması da Kiev yönetimini Rusya ile işbirliğine teşvik etmiştir.⁶ Diğer bir ifadeyle, Rusya, güneyini garantiye almak ve Ukrayna'yı kendi etki alanından çıkartmamak için Ukrayna'ya kimsenin teklifte bulanamayacağı ekonomik ve ticarî imtiyaz ve yardım paketlerini önermiştir.⁷ Batı/AB yanlısı muhalefet gruplarının sokağa çıkmaya başlamasında bunun da önemli bir etkisi olmuştur.

Protestolar, yılbaşından sonra daha kötü bir hâl almaya, hükümet ise sokak gösterilerini ve protestoları durdurmakta güçlük çekmeye başlamıştır. Çatışmalarda başı çeken muhalefet partileri; Arseniy Yatsenyuk liderliğindeki Batkivşçina (Vatan) Partisi, Vitaliy Kličko liderliğindeki Udar (Darbe) Partisi, Oleg Tyagnibok liderliğindeki Svaboda (Özgürlük) Partisi ve Dimitri Yaroş liderliğindeki Sağ Sektör hareketi gibi oluşumlar ve partilerdir. Batı yanlısı gruplara neo-Nazi nitelikli aşırı Ukrayna ırkçısı gruplar ve partiler de katılmıştır. İrkçi gruplar ile Batı yanlısı grupların ortak noktaları, Rusya karşıtlığıdır. Artan protestolar ve şiddet olayları, 28 Ocak'ta

³ Ibid.

⁴ Mark Hackard, "Ukraine on the Verge of Civil War: Blood on the Maidan," *Global Research*, 02 Şubat 2014, <http://www.globalresearch.ca/ukraine-on-the-verge-of-civil-war-blood-on-the-maidan/5367167>

⁵ Sabir Askeroğlu, "Ukrayna Neden Karıştı? Rusya Batı Arasında Jeopolitik Çekişme," *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 09 Ocak 2014, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/ukrayna/2014/01/09/7371/ukrayna-neden-karisti-rusya-bati-arasinda-jeopolitik-cekisme>

⁶ Mustafa Türkeş, "Ukrayna'da İkinci Raund," *SolPortal*, 21 Şubat 2014. <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/mustafa-turkes/ukraynada-ikinci-raund-88255>

⁷ Ibid.

hükümetin ve Başbakan Azarov'un istifasını getirmişse de bu istifa kararı gerilimi azaltmaya yetmemiştir. Hatta şiddet olayları, başkent Kiev'in savaş alanına dönmesi boyutuna varmıştır.

YENİDEN SOĞUK SAVAŞ SENARYOSU

Olayın arka planında, NATO/AB ile Rusya arasındaki gerginliğinin yattığı genel kabul gören bir kanaâttir. AB ve ABD tarafından Yanukoviç ve yönetimine insan hakları ihlallerine sebep olan olayları şiddet kullanarak bastırma ve özgürlükleri kısıtlayıcı politikalarda bulunulmasından dolayı baskı yapılırken, diğer taraftan Rusya da Batı'yı olayları kışkırtmakla suçlamaktadır. BM aşırı güç kullanılmaması uyarısında bulunurken, Rusya olayları ABD ve AB'nin "darbe girişimi" olarak nitelendirmektedir.⁸

ABD Başkanı Obama'nın, Ukrayna'daki olaylarla ilgili olarak Putin'i muhatap alarak Suriye ve Ukrayna'da insanların temel hak ve hürriyetlerini savunmalarına ve ifade özgürlüklerini kullanmalarına izin verilmesi hatırlatması yapması, olayın çok farklı boyutlarının olduğunu da ispatlamaktadır.⁹ Obama, açıklamasının devamında, tekrar Rusya ile yeni bir Soğuk Savaş'a girme niyetlerinin olmadığını, sadece Ukrayna halkının kendi geleceğine karar verebilmesini istediklerini de belirtmiştir.¹⁰ Bu açıklamanın satır aralarından, Suriye olayında Rusya'nın müdahalesiyle krizin Rusya lehine çözülmüş olmasının ABD'yi rahatsız ettiği anlaşılmaktadır. Bundan dolayı Rusya, kendi arka bahçesinde Ukrayna krizi ile tehdit edilme durumu ile karşı karşıyadır.

Ukrayna'nın jeo-stratejik açıdan Rusya için önemi, Brzezinski tarafından, "Ukrayna'sız bir Rusya'nın bir Avrasya imparatorluğu olmaktan çıkacağı" şeklindeki tespiti ile en iyi biçimde anlatılmaktadır. Yine Brzezinski'ye göre, Rusya tekrar Ukrayna üzerindeki hâkimiyetini ele geçirmeyi başarır, Ukrayna gerek 40 milyonluk demografik potansiyeli gerekse de Karadeniz'e açılan kapı olması hasebiyle Avrasya'nın büyük gücü olarak kalmaya devam edecektir.¹¹ Sadece Suriye krizi değil, daha geçtiğimiz yılın Ekim ayında Gürcistan'da da Batı yanlısı cumhurbaşkanı Sakaşvili'nin Rusya yanlısı Georgi Margvelaşvili karşısında iktidarını kaybetmesi de renkli devrimlerin tamamen sona erdiğinin göstergesidir.¹² Bu tablo ABD ve müttefiklerini oldukça rahatsız ederken; geçtiğimiz Ocak ayında Mısır Savunma Bakanı General Sisi'nin Moskova ziyaretinde cumhurbaşkanlığı seçimi için

⁸ "Ukrayna'da Ateşkes Sağlandı," *BBC Türkçe*, 20 Şubat 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/02/140220_ukrayna_ateskes.shtml

⁹ "Could Ukraine's Crisis Become A Civil War?," *Washington Post*, 19 Şubat 2014, <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/02/19/could-ukraines-crisis-become-a-civil-war/>

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² "Turuncu Devrimden Sonra Gül Devrimi De Sona Erdi," *Euronews*, 27 Ekim 2013, <http://tr.euronews.com/2013/10/27/turuncu-devrim-den-sonra-gul-devrimi-de-sona-erdi/>

Putin'in tam desteğini alması, Kremlin'in Mısır'a 2 milyar dolarlık ekonomik yardım önermesi ve askerî alanda iki ülkenin antlaşma yapma taahhüdünde bulunması gibi gelişmeler, Batı'yı ve özellikle ABD'yi Kremlin'e cevap vermeye zorlamıştır.¹³

Batı, Ukrayna'nın Rusya için oldukça önemli olduğunu bilmektedir. Özellikle Sivastopol (Akyar) askerî üssü Rusya'nın Karadeniz'e açılan kapısı olup stratejik ve askerî açıdan hayatî önem taşımaktadır. Binlerce yıllık Türk yurdu olan ve 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması'ndan 1954 yılına kadar Rusya'nın (Çarlık ve Sovyet) kontrol ve egemenliği altında bulunan Kırım Yarımadası, hâlen Rus azınlığın çoğunluk olarak yaşadığı bir bölgedir. Bu sebeple, Yanukoviç'in kontrolü kaybetmesi ve Ukrayna'nın Batı bloğu tarafına geçmesi durumunda, Rusya'nın Kırım'a müdahalesinin söz konusu olabileceği iddia edilmektedir. Bunun için en yakın örnek olarak da 2008'de Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesi sonrasında Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlıklarını ilân etmeleri gösterilmektedir.¹⁴ Zira Ukrayna'nın AB'nin siyasî ve ekonomik alanına girmesi ile birlikte NATO üyesi olma ihtimâli de bulunmaktadır. Bu durumda da Rus askerî birimleri NATO üyesi olan bir Ukrayna'da bulunamayacak ve Rus askerî üssü Sivastopol'dan çıkarılacaktır. Nasıl Akdeniz'deki Tartus Deniz Üssü Esad rejiminin güvenliğini sağlıyorsa, Karadeniz'deki Sivastopol Üssü de Gürcistan'a karşı Abhazya ve Güney Osetya'nın güvenliğini sağlama misyonuna sahiptir.¹⁵ Dolayısıyla, Rusya'nın Sivastopol Üssü'nü kaybetmeyi göze almasını beklemek naiflik olacaktır. Üssün ve buradaki Karadeniz filosunun önemini; Rusya'nın Ortadoğu politikası, Suriye'deki Tartus Üssü ve GKRY'deki üs ve limanlardan yararlanma yönündeki somut adımları ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Rusya, sadece Karadeniz'de değil Akdeniz'de de bayrak göstermekte ısrarlıdır.

Ukrayna'da artan kargaşa ve çatışmalar ile birlikte, kültürel ve etnik temelde toplumsal kamplaşma da belirginleşmektedir. Özellikle dil üzerinden ve dilin hâkim olduğu bölgeler üzerinden şekillenen bir kamplaşma söz konusudur. Anadili Rusça olan, kültürel, ekonomik, dinî (Ortodoksluk) açıdan Rusya'ya bağlı olan kitleler ile anadili Ukraynaca olup yönü Rusya'dan ziyade Polonya ve Avrupa'ya dönük kitleler arasında yükselen bir kamplaşma gözlemlenmektedir. Rus yanlısı karar alıcı konumundaki aktörler eski Sovyet eliti oligarklardan oluşurken buna karşı gelişen muhalefet ise orta sınıf şehirli ve genç nüfus ağırlıklıdır.¹⁶ Bu kamplaşmada, Svoboda Partisi ve Sağ Sektör hareketi gibi aşırı Ukrayna ırkcısı neo-Nazi

¹³ "Son Kale Kiev," *Yenişafak*, 19 Şubat 2014, <http://yenisafak.com.tr/ekonomi-haber/son-kale-kiev-20.02.2014-619883?ref=manset-5.3>

¹⁴ Henry Meyer, "Putin Options Dwindle in Ukraine as EU Takes Lead in Peace," *Bloomberg*, 21 Şubat 2014, <http://www.bloomberg.com/news/2014-02-21/putin-options-dwindle-in-ukraine-as-eu-takes-lead-in-peace-talks.html>

¹⁵ Erhan Canikoğlu, "Ukrayna'daki Protesto Eylemleri ve Rusya'nın Stratejik Çıkarları," *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 04 Aralık 2013, <http://www.21vyte.org/tr/arastirma/ukrayna/2013/12/04/7324/ukrayna-daki-protesto-eylemleri-ve-rusyanin-stratejik-cikarlari>

¹⁶ Washington Post, *a.g.k*

niteliğindeki partilerin gençlik örgütlenmelerinin Ukraynalı olmayan unsurlara ve mevcut yönetime karşı harekete geçmeye başlaması, ülkenin daha fazla kargaşaya sürüklenmesine yol açabilecek sebeplerden biri olarak görülmektedir. Washington Post gazetesinin haberine göre, Rusya, Ukraynalı Nazi gruplarının Polonya, Almanya ve İngiltere tarafından desteklendiğini iddia etmektedir.¹⁷

Protestoların ve müzakerelerin uzaması, kargaşa ortamının da giderilememesi anlamına gelmiştir. Son durumda, ölü sayılarındaki artış ve Kiev'in muhalif gruplar ile polis güçleri arasındaki çatışma sonucunda ateş altında kalması, durumun vahametini iyice artırmıştır.

ÇÖZÜME YÖNELİK GİRİŞİMLER

ABD'den gelen diplomatik baskı ve yaptırım uyarıları üzerine Yanukoviç hükümeti AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton'un arabuluculuğunu kabul etmiştir. Ashton, Ukrayna'yı ziyaret ederek muhalefet liderleri ile görüşmüştür. ABD'nin artan şiddet olayları ve hükümet baskısı gerekçesiyle 20 üst düzey Ukraynalı yetkili için ABD'ye giriş yasağı getirmesinin akabinde Yanukoviç, Almanya Başbakanı Merkel'in AB'nin arabuluculuk teklifini kabul etmesi ısrarına yenik düşmüştür.¹⁸ Polonya, Fransa, Almanya Dışişleri Bakanları ve AB Yüksek Temsilci Ashton, muhalefet liderleri ile Yanukoviç'i uzlaştırmayı başarmışlardır. Buna mukabil Putin de ani bir hamle ile İnsan Hakları Ombudsmanı Vladimir Lukin'i Kiev'e göndermiştir.¹⁹ Bu hamlesiyle Rusya da arabuluculuk rolü üstlenerek süreci şekillendirme gayretine girişmiştir.

Taraflar arasında uzlaşmaya varılmasına rağmen şiddet olayları dinmemektedir. Gerilim daha da tırmanırken 22 Şubat günü itibarıyla Yanukoviç'in Kiev'den kaçarak Harkiv'e sığındığı bildirilmiştir. Aynı gün, Yanukoviç'in Parlamento tarafından azledilerek 25 Mayıs'ta seçim yapılacağını ilân etmesi ile gündem Ukrayna'da daha karmaşık bir hâle bürünmüştür. Diğer taraftan Harkiv şehrine çekilen Yanukoviç, istifa iddialarını reddederek göstericileri eşkıya olarak nitelendirmiştir.²⁰ Yine aynı gün içinde muhalefetin etkili liderlerinden ve Turuncu Devrim'in önemli figürlerinden olan ve 2011 yılından beri rüşvet suçlamasından dolayı hapiste tutulan eski Başbakan Yulia Timoşenko'nun da serbest bırakıldığı açıklanmıştır. Ukrayna'daki mevcut iç durum oldukça çalkantılı olup kitlesel hareketleri karşılayabilecek herhangi bir lider figürünün veya siyasî oluşumun öne çıkamaması

¹⁷ Global Research, *a.g.k*

¹⁸ "Ukrayna'da Ateşkes Bozuldu, Kiev Sokakları Yine Kana Bulandı," *Euractiv*, 20 Şubat 2014, <http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/ukraynada-atekes-bozuldu-kiev-sokaklar-tekrar-kana-bulandi-029208>.

¹⁹ "Putin, Ukrayna'daki Olaylar İçin Harekete Geçti," *Radikal*, 20 Şubat 2014, <http://www.radikal.com.tr/dunya/putin-ukraynadaki-olaylar-icin-harekete-gecti-1177839>

²⁰ "Yanukoviç Rusya'ya Kaçtı," *Radikal*, 22 Şubat 2014, <http://www.radikal.com.tr/dunya/yanukovic-rusyaya-kacti-1178020>

sebebiyle mevcut kargaşa tam anlamıyla giderilememektedir. Muhalefet liderleri etkili olamadıkları gibi eylemler üzerinden yönlendirici bir pozisyon da geliştirememişlerdir.²¹ Bu da olası bir devrim sonrasında nasıl bir yapının Ukrayna'yı yöneteceği ve hatta Ukrayna'daki krizin nasıl biteceği sorularını cevapsız bırakmaktadır.

Uluslararası alanda ise 22 Şubat itibarıyla, Yanukoviç'in azledilmesi ve Timoşenko'nun serbest bırakılması olayı ile önce Beyaz Saray, ardından da Almanya Dışişleri Bakanlığı açıklamalarda bulunmuşlardır. Her iki açıklamanın ortak noktası Timoşenko'nun serbest kalmasından duyulan memnuniyettir. Bu da Batı tarafından Yanukoviç sonrası lider figürü olarak Timoşenko'nun öne çıkarılacağı ihtimalini güçlendirmektedir.²² Bununla birlikte, olaylarla ilgili Rusya'nın net tavrı da henüz görülmüş değildir. Özellikle, süren Soçi Olimpiyatları'na gölge düşmemesi ve uluslararası kamuoyunda kendine sağladığı olumlu imaja zarar verilmemesi amacıyla Rusya'nın şimdilik sert müdahaleden kaçındığı da dile getirilen iddialar arasındadır.²³

KIRIM'DA ARTAN GERİLİM

Yanukoviç'in görevden azledilmesinin ardından yönetimi ele alan geçici yönetim, Rusya'yı bölgedeki çıkarları açısından tedirgin etmeye başlamıştır. Özellikle Kırım'ın Sivastopol limanında bulunan Rus Karadeniz filosu ve yine Kırım'ın % 58'ini oluşturan Rus nüfus, Moskova için Ukrayna konusunda öncelikleri teşkil etmektedir. Yanukoviç'in görevden alınarak firar etmesinin akabinde Moskova yönetimi önce Ukrayna Büyükelçisini geri çekmiş;²⁴ 26 Şubat 2014 tarihinde ise Vladimir Putin Ukrayna sınırında askerî tatbikat için orduya emir vermiştir.²⁵ Bu gelişmeler, Rusya'nın 2008 Gürcistan müdahalesine benzer bir müdahaleyi Kırım'daki Ruslar'ın durumunu bahane ederek yapabileceği ihtimâlini akıllara getirmiştir. Bu konu hakkında bir mülâkat veren Mithat Çelikpala, Rusya'nın bölgede yıllardır Rus pasaportu dağıttığını ve Rusya'nın dış politika öncelikleri arasında vatandaşlarının haklarının korunmasının ilk sırada geldiğini

10

²¹ Muhammed Koçak, "Doğu ile Batı Çıkılmazında Ukrayna'da Değişim Talepleri," *Seta Perspektif*, Sayı 29, 2014, s.5.

²² "Beyaz Saray'dan Ukrayna Açıklaması," *CNN Türk*, 22 Şubat 2014, <http://www.cnnturk.com/haber/dunya/beyaz-saraydan-ukrayna-aciklamasi>

²³ Koçak, *a.g.e.* 2.

²⁴ "Rusya, Ukrayna Büyükelçisi'ni Moskova'ya çağırdı", *Hürriyet*, 24 Şubat 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/25878170.asp>

²⁵ "Rusya, Ukrayna Sınırında Askeri Tatbikata Girişti," *Radikal*, 26 Şubat 2014, <http://www.radikal.com.tr/dunya/rusya-ukrayna-sinirinda-askeri-tatbikata-giristi-1178624>

vurgulamaktadır. Bu çerçevede, muhtemel bir Rus müdahalesi durumunda Kırımlı Ruslar'ın Rusya'yı tercih edeceklerini tahmin etmek zor olmayacaktır.²⁶

Kiev'deki kargaşanın Kırım'a sıçraması ve azınlıklar arasında gerilimin son günlerde tırmanmaya başlaması da dünya kamuoyuna Gürcistan krizindeki Güney Osetya ve Abhazya olaylarını hatırlatmaktadır. 26 Şubat'ta Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu önünde ayrılık karşıtı Ukraynalılar ve Kırım Tatarları (Kırım Türkleri için uluslararası literatürde bu ifade kullanılmaktadır) ile ayrılık yanlısı Ruslar'ın toplanarak ayrı ayrı miting düzenlemeye başlamaları, yarımada muhtemel bir iç kargaşanın da habercisi olmuştur.²⁷ Ukraynalılar ile Kırım Tatarları AB ve Batı'dan yana tavır koyarak Ukrayna'nın birliğini savunmaktayken, Kırımlı Ruslar muhtemel bir AB yanlısı yönetimin olması durumunda Rusya ile bütünleşmekten yana tavır almaktadır.²⁸ Kırım'ın da bu şekilde bölünmüş olması, önümüzdeki günlerde gerilimin ve krizin derinleşmesi ihtimalini beraberinde getirmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak, bölgede uluslararası boyutları olan bir çekişmenin olduğu açıktır. Rusya, karşı tarafın Suriye olayında gösterdiği tepkinin dışında bir tepki veremeyeceğinden emin hareket etmektedir.²⁹ Suriye krizinde Rusya'nın ağırlığını koyarak orta vadede zafer kazanması, ardından Gürcistan seçimlerindeki Rus yanlısı adayın zaferi ile Gül Devrimi'nin etkisinin tamamen silinmesi, Rusya'yı zafer sarhoşluğuna iten gelişmeler olarak gösterilebilir. ABD ve NATO'nun da bu gelişmelerin rövanşını almak isteyecekleri düşünülmektedir. Nitekim, Ukrayna krizi, Batı için iyi bir fırsat olarak belirmiştir.

Ukrayna'daki kargaşanın her iki kutup arasındaki çekişme sonucunda giderek artması, bölgede yeni gelişmelere sebep olmaktadır. Örneğin protestolar AB yanlısı partilerin ve grupların organize faaliyeti olarak yapılmışken; bir anda Rusya karşıtı olan Ukrayna neo-Nazisi gruplarının hortlaması, kargaşanın uç olaylara yol açabileceğini göstermektedir. Bu durum, ülkedeki Rus azınlık ve hatta Kırım'daki Tatar azınlığı da hedef alan bir duruma bürünebilme tehlikesini içinde barındırmaktadır. Dahası, Ukrayna'ya Gürcistan müdahalesine benzer nitelikte bir askerî Rus müdahalesi yapılması ya da Rus azınlığın yoğun yaşadığı Kırım

²⁶ "Kırım'da Endişeli Bekleyiş," *Dünya Bülteni*, 25 Şubat 2014, <http://www.dunyabulteni.net/haber/290764/kirimda-endiseli-bekleyis>

²⁷ "Armed Men Seize Crimea Parliament and Hoist Russian Flag," *The Guardian*, 27 Şubat 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/feb/27/armed-men-seize-crimea-parliament-reports>

²⁸ "Kırım'da Her An Çatışmalar Çıkabilir," *Dünya Bülteni*, 26 Şubat 2014, <http://www.dunyabulteni.net/haber/290814/kirimda-her-an-catismalar-cikabilir>

²⁹ Ian Bremmer, "What You Should Know About Ukraine," *Time*, 19 Şubat 2014, <http://ideas.time.com/2014/02/19/what-you-should-know-about-ukraine/>

Yarımadası'nın Rusya tarafından ilhak edilmesi gibi uluslararası kriz boyutuna varan gelişmelerin de yaşanması muhtemel görülmektedir.

19'uncu yüzyıldan başlayarak türlü çileler yaşamış olan, 1944'te Stalin tarafından sürgüne tâbi tutulan ve Kırım Yarımadası'nın aslî sahibi olan Türkler, bugün Kırım nüfusunun ancak %15'ini oluşturmaktadırlar. Soğuk Savaş döneminde başlattığı zor mücadele tüm dünya tarafından bilinen Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu ve Kırım Tatar Millî Meclisi, Ukrayna içerisinde kalmak yönünde ve Ukrayna halkının genelini tercihine uygun şekilde hareket etmektedir. Ne var ki, Rusya tarafından manipülasyona son derece açık olan bölgenin etnik Rus ve/veya "Rusyacı" nüfusu, bu istikametle tam tersi yönünde aktif hâldedir. Nitekim bu grupların son günlerde paramiliter nitelikte eylemlerde bulundukları, yol kontrolleri yaptıkları ve kamu binası işgallerine giriştikleri rapor edilmektedir. Sovyetler'in yıkıldığı günlerde, Kafkasya'da KGB merkezli bu gibi eylemlerin yapıldığı hafızalardadır. Rusya, etnik karışıklıkları bahane ederek çeşitli bölgelere yerleşme konusunda kabarık bir sicile sahiptir. Bölgede binbir zorlukla yurda dönüş ve yeniden yerleşme mücadelesi vermiş olan Kırım Türkleri de son gelişmeler üzerine hem müteyakkız hem de endişelidirler.

Türkiye, dengeli olduğu kadar duyarlı da olmalıdır. Dünyanın birçok yerinde Müslümanlar'ın koruyuculuğuna soyunan Türkiye, Kırım Türkleri'nin temsilcileri ile anlık bilgi paylaşımında bulunmalı ve temas hâlinde olmalıdır. Bu çerçevede Türkiye; Türk Devletleri'nin Rusya üzerindeki etkilerini kullanmaları yönünde bir hareketlilik başlatmak ve endişelerini İKÖ nezdinde tüm İslâm ülkeleri ile paylaşmak gibi seçeneklerin olduğunu göz ardı etmemelidir. Kırım'ın bir oldu-bitti ile Rusya'nın egemenliğine terk edilmesinin; Kerkük, Kıbrıs, Suriye ve Doğu Türkistan başta olmak üzere birçok farklı coğrafyadaki soydaşlarımızın geleceğini tehdit edecek kadar kritik bir gelişme olduğu hatırdan tutulmalıdır. Türkiye, Kırım Türkleri'nin barış, istikrar ve hürriyet içerisinde yaşamaları hususundaki sorumluluğunu eksiksiz yerine getirmek durumundadır.

KAYNAKÇA

“Armed Men Seize Crimea Parliament and Hoist Russian Flag,” *The Guardian*, 27 Şubat 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/feb/27/armed-men-seize-crimea-parliament-reports>

“Beyaz Saray’dan Ukrayna Açıklaması,” *CNN Türk*, 22 Şubat 2014, <http://www.cnnturk.com/haber/dunya/beyaz-saraydan-ukrayna-aciklamasi>

“Could Ukraine’s Crisis Become A Civil War?” *The Washington Post*, 19 Şubat 2014, <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/02/19/could-ukraines-crisis-become-a-civil-war/>

“Kırım’da Endişeli Bekleyiş,” *Dünya Bülteni*, 25 Şubat 2014, <http://www.dunyabulteni.net/haber/290764/kirimda-endiseli-bekleyis>

“Kırım’da Her An Çatışmalar Çıkabilir”, *Dünya Bülteni*, 26 Şubat 2014, <http://www.dunya-bulteni.net/haber/290814/kirimda-her-an-catismalar-cikabilir>

“Putin, Ukrayna’daki Olaylar İçin Harekete Geçti,” *Radikal*, 20 Şubat 2014, <http://www.radikal.com.tr/dunya/putin-ukraynadaki-olaylar-icin-harekete-gecti-1177839>

“Rusya, Ukrayna Sınırında Askeri Tatbikata Girişti,” *Radikal*, 26 Şubat 2014, <http://www.radikal.com.tr/dunya/rusya-ukrayna-sinirinda-askeri-tatbikata-giristi-1178624>

“Son Kale Kiev,” *Yenişafak*, 19 Şubat 2014, <http://yenisafak.com.tr/ekonomi-haber/son-kale-kiev-20.02.2014-619883?ref=manset-5.3>

“Turuncu Devrimden Sonra Gül Devrimi De Sona Erdi,” *Euronews*, 27 Ekim 2013, <http://tr.euronews.com/2013/10/27/turuncu-devrim-den-sonra-gul-devrimi-de-sona-erdi/>

“Ukrayna’da Ateşkes Bozuldu, Kiev Sokakları Yine Kana Bulandı,” *Euractiv*, 20 Şubat 2014, <http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/ukraynada-atekes-bozuldu-kiev-sokaklar-tekrar-kana-bulandi-029208>

“Ukrayna’da Ateşkes Sağlandı” *BBC Türkçe*, 20 Şubat 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/02/140220_ukrayna_ateskes.shtml

“Ukrayna’da Seçimi Moskova Yanlısı Yanukoviç Kazanıyor”, *BBC Türkçe*, 08 Şubat 2010, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/02/100208_ukraine_update_2.shtml

“Yanukoviç Rusya’ya Kaçtı,” *Radikal*, 22 Şubat 2014, <http://www.radikal.com.tr/dunya/yanukovic-rusyaya-kacti-1178020>

Erhan Canikoğlu, “Ukrayna’daki Protesto Eylemleri ve Rusya’nın Stratejik Çıkarları,” *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 04 Aralık 2013. <http://www.21yyte.org.tr/arastirma/ukrayna/2013/12/04/7324/ukraynadaki-protesto-eylemleri-ve-rusyanin-stratejik-cikarlari>

Henry Meyer, “Putin Options Dwindle in Ukraine as EU Takes Lead in Peace,” *Bloomberg*, 21 Şubat 2014, <http://www.bloomberg.com/news/2014-02-21/putin-options-dwindle-in-ukraine-as-eu-takes-lead-in-peace-talks.html>

Ian Bremmer, “What You Should Know About Ukraine,” *Time*, 19 Şubat 2014, <http://ideas.time.com/2014/02/19/what-you-should-know-about-ukraine/>

Mark Hackard, "Ukraine on the Verge of Civil War: Blood on the Maidan," *Global Research*, 02 Şubat 2014, <http://www.globalresearch.ca/ukraine-on-the-verge-of-civil-war-blood-on-the-maidan/5367167>

Muhammed Koçak, "Doğu ile Batı Çıkmazında Ukrayna'da Değişim Talepleri," *Seta Perspektif*, Sayı 29, 2014.

Mustafa Türkes, "Ukrayna'da İkinci Raund," *SolPortal*, 21 Şubat 2014. <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/mustafa-turkes/ukraynada-ikinci-raund-88255>

Sabir Askeroğlu, "Ukrayna Neden Karıştı? Rusya Batı Arasında Jeopolitik Çekişme," *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 09 Ocak 2014. <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/ukrayna/2014/01/09/7371/ukrayna-neden-karisti-rusya-bati-arasinda-jeopolitik-cekisme>

Taras Kuzio, "From Kuchma to Yushchenko Ukraine's 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution," *Problems of Post-Communism*, Cilt 52, Sayı 2, Mart-Nisan 2005, ss.29-44.